

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه علامه طباطبایی
دانشکده مدیریت و حسابداری

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت تکنولوژی گرایش انتقال تکنولوژی

عوامل موثر بر روی مدیریت قرارداد لیسانس

نگارش:

نگین سمایی مفرد

استاد راهنما:

دکتر ابوالفضل کزازی

استاد مشاور:

دکتر محمد تقی تقوی فرد

تابستان

۱۳۹۱

تقدیم به

پدری استوار و مادری به زلالی چشمه،

مهربان فرشتگانی که

لحظات ناب باور بودن، لذت و غرور دانستن، حسارت خواستن،
عظمت رسیدن و تمام تجربه‌های یکتا و زیبای زندگیم، مدیون حضور سبز

آنهاست.

سرنامه به نام پادشاهی
که بی نامش به مویی نیست راهی

پروردگارا

من به حسن ستایش تو افتتاح سخن می کنم و زبان به شنای تومی کشایم.
تو را سپاس می گویم که مرا یاری نمودی تا بتوانم در راه علم قدمی هر چند
کوچک بردارم.

تا چه قبول افتد و چه در نظر آید.

تقدیر و شکر

در اینجا شایسته است از زحمات ارزنده استاد راهنمای بزرگووارم، جناب آقای دکتر کزازی، که حقیقتاً بدون راهنمایی های ایشان توفیق به پایان رسانیدن این پژوهش حاصل نمی شد، صمیمانه تشکر و سپاسگذاری نمایم. هم چنین از جناب آقای دکتر تقوی فرد، استاد مشاور ارجمندم، که مشورت های ایشان بنده را در این راه پشتیبانی می نمود، تشکر و قدردانی می نمایم و از استاد فرزانه و دلسوز، جناب آقای دکتر فصیح که زحمت داوری این رساله را متقبل شدند، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

در پایان از تمامی دوستان و عزیزانی که مرا در راه انجام این تحقیق یاری نمودند، سپاسگذار می باشم.

چکیده:

دنیای امروز به منظور پیشرفت و توسعه نیازمند تکنولوژی و محصولات فکری است. از این رو، از بهترین راه های دستیابی به تکنولوژی، قرارداد لیسانس می باشد. این روش یکی از محدود روش های انتقال تکنولوژی بین شرکت ها و داخل شرکتی است و اهمیت این روش زمانی که به منظور مدیریت کردن دارایی های فکری شرکت هایی با صنایع پیشرفته، استفاده می شود، بیشتر می گردد. مدیریت قرارداد یک فرایند است که هر دو طرف درگیر در قرارداد را قادر می نماید تا قراردادی موفقیت آمیز داشته باشند. در این رساله ۱۴ فاکتور مهم فرآیند مدیریت قرارداد لیسانس شناسایی گردیدند که با استفاده از روش تحلیل عاملی اکتشافی، مهمترین آنها که منجر به موفقیت قرارداد می گردند، تعیین شدند. در این رساله با توجه به استخراج فاکتورهای کلیدی موفقیت در مدیریت قرارداد لیسانس، یک چارچوب مناسب ارائه می گردد که در نتیجه آن به اهداف مورد توافق قرارداد با بهره وری بالا دست یافت. متدولوژی مورد استفاده در این رساله با استفاده از مصاحبه با مدیران شرکت ها و خبرگان حوزه تدوین قرارداد لیسانس صنعت برق و پرسشنامه می باشد.

این رساله به سازمان ها و شرکت های صنعت برق که دانش فنی خود را تحت لیسانس عرضه می کنند، راه کارهایی ارائه می کند که در نتیجه آن با بکارگیری این راهکارها، شرکت ها می توانند قرارداد لیسانس موفق را داشته باشند و مدیریت بهتری را بر روی قرارداد اعمال نمایند و در نتیجه آن، احتمال شکست قرارداد را کاهش دهند.

کلید واژه: قرارداد^۱، لیسانس^۲، مدیریت قرارداد^۳، عوامل کلیدی موفقیت^۴، حقوق مالکیت فکری^۵

^۱ Contract

^۲ Licensing

^۳ Contract Management

^۴ Critical Success Factors (CSF)

^۵ Intellectual Property Right

فهرست مطالب

فصل اول : طرح و کلیات تحقیق

- ۱-۱ بیان مساله..... ۲
- ۲-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق..... ۳
- ۳-۱ اهداف تحقیق..... ۶
- ۱-۳-۱ اهداف اصلی تحقیق..... ۶
- ۲-۳-۱ اهداف فرعی تحقیق..... ۷
- ۴-۱ سوالات تحقیق..... ۷
- ۱-۴-۱ سوال اصلی تحقیق..... ۷
- ۲-۴-۱ سوالهای فرعی تحقیق..... ۷
- ۵-۱ قلمرو تحقیق..... ۷
- ۶-۱ روش شناسی..... ۸
- ۱-۶-۱ نوع روش تحقیق..... ۸
- ۲-۶-۱ روش گردآوری اطلاعات و داده ها..... ۸
- ۳-۶-۱ جامعه آماری، روش نمونه گیری و حجم نمونه..... ۸

- ۱-۶-۴ روش تجزیه و تحلیل داده ها.....۸
- ۱-۷-۷ تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی۹
- ۱-۸-۸ مشکلات و تنگناهای احتمالی تحقیق.....۱۰
- ۱-۹-۹ خلاصه فصل.....۱۰

فصل دوم : مبانی نظری پژوهش و مروری بر تحقیقات پیشین

- ۲-۱-۱ مقدمه.....۱۲
- ۲-۲-۲-۱ واژگان تخصصی۱۲
- ۲-۲-۲-۱-۱ فن آوری.....۱۲
- ۲-۲-۲-۲-۲ قرارداد.....۱۳
- ۲-۲-۳-۲-۲ لیسانس۱۳
- ۲-۲-۴-۲-۲ مالکیت فکری۱۳
- ۲-۳-۲-۳ چرا لیسانس، اعطا و یا عدم اعطای امتیاز فناوری.....۲۰
- ۲-۳-۲-۱ شیوه های انتقال فناوری به اعتبار طرفهای درگیر در فرآیند انتقال فناوری۲۰
- ۲-۳-۲-۲ شیوه های انتقال فناوری به اعتبار ماهیت.....۲۱
- ۲-۳-۳-۲ شیوه های انتقال فناوری به اعتبار نوع قرارداد۲۱

- ۲۱ ۱-۳-۳-۲ قرارداد های فروش یا انتقال
- ۲۲ ۲-۳-۳-۲ قراردادهای مشاوره (کمک فنی و خدمات مهندسی)
- ۲۲ ۳-۳-۳-۲ قراردادهای کلید در دست
- ۲۳ ۴-۳-۳-۲ قرارداد های همکاری مشترک
- ۲۴ ۵-۳-۳-۲ قرارداد لیسانس، تعریف و انواع آن
- ۲۵ ۴-۲ انواع قرارداد لیسانس
- ۲۵ الف- انواع قراردادهای لیسانس به اعتبار کیفیت رقابت در قلمروی لیسانس
- ۲۶ ب- تقسیم بندی لیسانس به اعتبار هدف (حقوق واگذار شده)
- ۲۷ ۵-۲-۵- فواید و معایب قرارداد لیسانس
- ۲۷ ۱-۵-۲- فواید قرارداد لیسانس
- ۲۷ ۱- استفاده بهینه از منابع
- ۲۸ ۲- توسعه بازارهای جغرافیایی
- ۲۹ ۳- توسعه بازار به لحاظ نوع کالا
- ۲۹ ۴- ورود زود هنگام به بازار
- ۲۹ ۵- افزایش نفوذ در بازار از طریق کالاهای مکمل
- ۳۰ ۶- کسب درآمد بیشتر
- ۳۰ ۷- مبادله فناوری

- ۸- ارتقاء شهرت تجاری..... ۳۰
- ۹- سهولت در دستیابی به فناوری ۳۱
- ۲-۵-۲- معایب قرارداد ليسانس ۳۱
- ۱- از دست دادن کنترل بر نحوه استفاده ۳۱
- ۲- از دست دادن ارتباط با مشتریان ۳۲
- ۳- از دست دادن انگیزه برای توسعه ۳۲
- ۴- از دست دادن انگیزه برای خود کفا شدن ۳۲
- ۵- وابستگی به دیگران برای کسب درآمد ۳۳
- ۶- خطر افشا شدن ۳۳
- ۷- از دست دادن شهرت (عدم کسب شهرت) ۳۴
- ۲-۶- مدیریت قرارداد ليسانس ۳۴
- ۲-۶-۱- سازماندهی و ارتباطات ۳۴
- ۲-۶-۲- برنامه ریزی و کنترل فرایند ليسانس ۳۹
- ۲-۶-۳- تامین مالی، هزینه ها و قیمت ها ۴۱
- ۲-۶-۴- بازاریابی ۴۴
- ۲-۶-۵- پرسنل و دیگر خدمات برای ليسانس دهنده و ليسانس گیرنده ۴۸
- ۲-۶-۶- ارتباط بین ليسانس دهنده و ليسانس گیرنده ۴۸

۴۹ ساختار قرارداد لیسانس
۶۰ ۸-۲- پیشینه تحقیق
۶۴ ۱-۸-۲- مقالات داخلی
۶۴ ۲-۸-۲- مقالات خارجی
۶۵ ۳-۸-۲- پایان نامه ها
۶۵ ۱۱-۲- جمع بندی

فصل سوم : روش اجرای تحقیق

۶۷ ۱-۳- مقدمه
۶۷ ۲-۳- روش تحقیق
۶۹ ۳-۳- نمونه گیری
۷۰ ۱-۲-۳- جامعه آماری
۷۰ ۲-۲-۳- روش نمونه گیری
۷۰ ۳-۲-۳- حجم نمونه
۷۱ ۴-۳- جمع آوری دادهها
۷۲ ۱-۴-۳- روش و ابزار جمع آوری دادهها
۷۲ ۵-۳- اعتبار سنجی تحقیق

۷۳ ۱-۵-۳ روایی ابزار
۷۴ ۲-۵-۳ پایایی ابزار
۷۴ ۱-۲-۵-۳ تهیه ابزار پیمایش
۷۵ ۶-۳ متغیرهای تحقیق
۷۷ ۱-۶-۳ مقیاس مورد استفاده
۷۸ ۷-۳ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
۷۸ ۱-۷-۳ تحلیل عاملی
۸۰ ۸-۳ گزارش تحقیق

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل یافته های آماری تحقیق

۸۲ ۱-۴ روش تجزیه و تحلیل داده ها
۸۲ ۱-۱-۴ تحلیل پرسشنامه
۸۴ ۲-۴ نحوه برخورد با داده های ناقص
۸۴ ۳-۴ آزمون قابلیت اعتماد پرسشنامه
۸۶ ۴-۴ تجزیه و تحلیل داده ها
۸۶ ۱-۴-۴ تحلیل عاملی داده ها
۹۳ ۲-۴-۴ ارزیابی شاخص ها و نتایج تحلیل عاملی
۹۴ ۵-۴ طبقه بندی شاخص ها

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۱-۵- مقدمه	۱۰۱
۲-۵- مروری مختصر بر تحقیق	۱۰۱
۳-۵- نتیجه گیری	۱۰۵
۴-۵- پیشنهادات	۱۰۷
۱-۴-۵- پیشنهادهای کاربردی	۱۰۷
۲-۴-۵- پیشنهادهای پژوهشی	۱۰۸
۵-۵- مشکلات و موانع تحقیق	۱۰۹
منابع	۱۱۱

پیوست

پیوست ۱	۲۴
---------	----

پیوست ۲	۲۴
---------	----

فهرست شکل ها

۱۷	شکل ۲-۱
۲۴	شکل ۲-۲
۳۶	شکل ۲-۳
۵۸	شکل ۲-۴
۵۹	شکل ۲-۵
۶۹	شکل ۳-۱
۸۳	شکل ۴-۱
۹۳	شکل ۴-۲
۹۴	شکل ۴-۳
۱۰۴	شکل ۵-۱

جداول

۳	جدول ۱-۱
۱۹	جدول ۲-۱
۳۵	جدول ۲-۲
۷۴	جدول ۳-۱
۸۵	جدول ۴-۱
۸۶	جدول ۴-۲
۸۷	جدول ۴-۳
۸۸	جدول ۴-۴
۸۹	جدول ۴-۵
۹۱	جدول ۴-۶
۹۲	جدول ۴-۷
۱۰۳	جدول ۵-۱

فصل اول

کلیات تحقیق

۱.۱ بیان مساله:

در این دو دهه اخیر مبادلات تکنولوژی و خدمات تکنولوژی محور رشد بسیار چشمگیری داشته است. (ریوت و کلاین، ۱۹۹۹؛ رگی و زوک، ۲۰۰۲) تنها در ایالات متحده دریافتی ها از قرارداد لیسانس به میزان ۴۵ میلیارد دلار بصورت سالانه تخمین زده شده است در کل جهان این نرخ به ۱۰۰ میلیارد دلار می رسد. (اکونومیست، ۲۰۰۵). انعقاد قرارداد لیسانس از بسیاری جهات، یک واقعه مهم برای سازمان ها محسوب می شود. از یک سو این روش یکی از محدود روش های انتقال تکنولوژی بین شرکت ها و داخل شرکتی است و از سویی دیگر، اهمیت این روش زمانی که به منظور مدیریت کردن دارایی های فکری شرکت هایی با صنایع پیشرفته، از این نوع قراردادها استفاده می شود، بیشتر می گردد. بنابراین اهمیت فهم الفبا و اقتصادهای این دسته از قراردادها رو به فزونی است. (بهارات آناند و همکاران، ۲۰۰۰) از سویی دیگر بسیاری از صنایع در کشور، در زمانی که می توانند از این روش استفاده کنند، عمدتاً به دلیل عدم آگاهی از مزایای این روش و حتی وجود روشی به نام لیسانس، رو به سوی روش کلید در دست^۱ به منظور انتقال تکنولوژی می کنند و با این تصمیم گرچه ریسک روش انتقال را بسیار کاهش می دهند اما از مزایای روش های دیگر نیز بی بهره می مانند. هم چنین، نرخ رشد شرکت های دانش بنیان رو به افزایش است بنابراین میزان تکنولوژی هایی که تولید می گردد و یا بایستی برای تولید بکار گرفته شوند، افزایش خواهد یافت. از این رو نیاز به بکارگیری این روش چه در جایگاه اخذ کننده و چه در جایگاه اعطا کننده، بیشتر می گردد. بنابراین در دست داشتن اطلاعات کافی و جامع در زمینه چگونگی اخذ و اعطای لیسانس و ساختار این قراردادها چه از منظر حقوقی و چه مدیریت این قراردادها، برای مدیران و تصمیم گیرندگان بسیار لازم خواهد بود.

در این راستا سعی خواهد گردید با ارائه چارچوب مدیریتی، پیشنهادی برای قراردادهای لیسانس در صنعت الکترونیک، به تبیین علل، موانع و مشکلات موجود بر سر راه موفقیت قراردادهای لیسانس بپردازیم، فاکتورهای موثر در موفقیت قراردادهای لازم را تعیین نماییم و در نهایت پیشنهادات لازم در جهت بهبود آن ارائه گردد.

۲.۱ اهمیت و ضرورت تحقیق:

دنیای امروز به منظور پیشرفت، توسعه و افزایش رفاه، نیازمند تکنولوژی و محصولات فکری است. بر این اساس دولت‌ها بالاخص کشورهای در حال توسعه به منظور افزایش رفاه در جامعه و عقب‌نماندن از رقبای تجاری به دنبال تحصیل تکنولوژی‌های جدید می‌باشند. از این رو، از بهترین راه‌های دستیابی به تکنولوژی در کشور، روش‌های انتقال تکنولوژی می‌باشد. در این مسیر، روش‌های مختلفی برای انتقال تکنولوژی وجود دارند (صابری، ۱۳۸۷) در زمینه تصمیم‌گیری در حوزه انتخاب روش انتقال تکنولوژی باید مواردی را در نظر گرفت که عبارتند از:

توانمندی نسبی بنگاه در زمینه دستیابی تکنولوژی (اثباتی و همکاران، ۱۳۸۸)

ضرورت دستیابی سریع به تکنولوژی مورد نظر

ضرورت تملک تکنولوژی در درون سازمان

اثر رقابتی تکنولوژی

موقعیت استراتژیک تکنولوژی

جدول شماره: ۱-۱

ردیف	روشهای انتقال تکنولوژی
۱	لیسانس License
۲	فرانشیز Franchise
۳	اکتساب و ادغام Acquisition & Mergers
۴	مشترک‌همکاری Joint venture
۵	توسعه و تحقیق قرارداد R&D contract
۶	همکاری‌های پیمانی Alliance
۷	کنرسیوم Consortium
۸	دست‌در‌کلید Turn Key
۹	انتقال-اجرا-ساخت B.O.T

اثباتی و همکاران، ۱۳۸۸

همانگونه که جدول فوق نشان میدهد، انواع مختلفی از همکاری های تکنولوژیک بین بنگاهی وجود دارد که تعاریف خاصی نیز برای آنها ارائه شده است. در بسیاری از موارد مولفین تعریف واحدی برای این همکاریها ندارند. برای مثال، بری و رابرت سرمایه گذاری مشترک و پیمان همکاری را در یک دسته بندی واحد جای می دهند، در حالی که میلسون آنها را کاملاً از یکدیگر متمایز می کند. اکثر صاحب نظران تحقیق و توسعه مشترک را نوعی پیمان همکاری می دانند در حالی که به نظر می رسد قراردادهای تحقیق و توسعه و سرمایه گذاری تحقیقاتی با برون سپاری یکی هستند. بیان منطقی که بر پایه آن روش خاصی از همکاری انتخاب می شود، مهم و ضروری است. بدین منظور باید کاربردهای استراتژیک، رقابتی، مدیریتی و بنگاهی روش های مختلف همکاری بیان شود. همه این عوامل در انتخاب شیوه مناسب همکاری اهمیت دارند. (اثباتی و همکاران، ۱۳۸۸)

با بررسی و مقایسه روش های انتقال و پیشرفت نوآوری و اختراعات و نیاز سازمان ها به حفاظت از سرمایه فکری و کسب سود از آنها می توان به ضرورت و اهمیت روش لیسانس در بین دیگر روش های انتقال تکنولوژی پی برد. لیسانس عبارت است از اعطای حق بهره برداری و استفاده از اختراع و پروانه اختراع در مدتی معین و در محدوده ای مشخص بدون اعطای حق مالکیت. هم اموال مادی و هم اموال غیر مادی را در بر می گیرد اما بیشتر تابع قوانین حقوق مالکیت فکری است، در برگیرنده مزایا و معایبی برای لیسانس دهنده و لیسانس گیرنده می باشد. مزایای این روش برای انتقال گیرنده عبارتند از: هزینه کمتر برای تولید، ورود و نفوذ در بازارها با سهولت بیشتر در نتیجه استفاده از نام تجاری و برند شرکت لیسانس دهنده، برای شرکت هایی که از تحقیق و توسعه برخوردار نیستند و به نوعی به تکنولوژی نیازمند می باشند، اخذ لیسانس بسیار مفید می باشد. (صابری، ۱۳۸۷)

از دید لیسانس دهنده، برای شرکت های کوچک که فاقد امکانات بازاریابی، و خدمات پس از فروش می باشند اعطای لیسانس بهترین راه حل به منظور بهره برداری از پروانه اختراع و عرضه محصولات در بازار است، شرکت دارنده پروانه اختراع ممکن است با وجود منابعی که در اختیار دارد تنها بتواند در یک محصول آنرا استفاده کند در صورتیکه حق بهره برداری آن را به شرکت های دیگر بدهد می تواند به بازارهای جدیدتر ورود کند و در آمد خود را افزایش بدهد، از لحاظ جغرافیایی می تواند در بازارهای بیشتری نفوذ کند و اجازه می دهد تا زمان ورود به بازار را کاهش بدهد، موجب کسب درآمد، شهرت بیشتر، پرش از موانع فرهنگی و کاهش ریسک سیاسی می شود. (صابری، ۱۳۸۷)

معایب این روش دید لیسانس دهنده نیز شامل، به خطر افتادن شهرت وی، در برخی موارد تحت حمایت قانون واقع نشدن، آموزش و ایجاد رقیب و از دید لیسانس گیرنده، تغییرات سریع تکنولوژی و اطمینان به معتبر بودن لیسانس از